

Q-methodologie in KWALON: vloeken in de kerk of preken voor eigen parochie?

Reactie op Jedeloo en Van Staa

Pepijn Roelofs en Chris Kuiper

Ruim een jaar geleden zagen wij een aankondiging voor een cursus Q-methodologie. Geprikkeld door de enthousiaste verhalen van AnneLoes en Susan schreven we ons in. Het leek ons de ultieme test. Twee (relatieve) tegenpolen in de collegezaal: een voornamelijk kwantitatief onderzoeker zij aan zij met de kwalitatieve onderzoeker bij de cursus Q-methodologie. Even fraai kan het worden samen tweestemmig een reactie te schrijven op het artikel van dezelfde AnneLoes en Susan.

Chris

Laat ik beginnen te melden dat het artikel robuust is zoals ik gewend ben van AnneLoes en Susan, netjes opgebouwd. Bovendien waarborgt het citaat als opening van het artikel dat wat ik hier positief of negatief schrijf over de methodologie, per definitie duidelijk is.

Het artikel lezend schrok ik van de zin: *Net als de meeste kwalitatieve onderzoekers zetten Q-methodologen zich fundamenteel af tegen positivisme*. Los van de waarheidsclaim in deze uitspraak voel ik me opeens als onderzoeker vreselijk in een hoek geduwd. Waar ik aanvankelijk drie jaar technische natuurkunde studeerde, vervolgens enkele jaren betrokken was bij kwantitatief sociaalwetenschappelijk onderzoek op een medische faculteit ben ik gepromoveerd op een kwalitatief onderzoek. Wordt een onderzoeker gekenmerkt door zijn onderzoekende houding of door de methodologie die hij gebruikt? Laat a.u.b. een onderzoeker een onderzoeker zijn die gebruikmaakt van methoden en technieken passend binnen een wetenschappelijk discours.

Maar ook de stellingname zelf verdient aandacht: Wetenschappers doen aannamen over hoe de wereld is en hoe theorie zich verhoudt tot de werkelijkheid. Volgens naturalistische filosofieën zijn alle entiteiten, concreet of wellicht abstract, objectieve entiteiten; onafhankelijk van bewustzijn. In het positivisme wordt de aard van een *onderzoeksubject* ontologisch gezien als: objectief gegeven en dus *onveranderlijk* van structuur; meetbaar; onafhankelijk van menselijk kennen. Volgens idealistische filosofieën heeft alle zijn (mede) een bewustzijnskarakter. De betekenis van 'object' zou dus zijn: 'dat wat een subject ervaart'.

Q-methodologie claimt volgens de auteurs niet iets te 'meten', maar maakt patronen duidelijk met behulp van kwantitatieve én kwalitatieve onderzoekstechnieken. Ik betwijfel dat. De uitspraak: *'Betrouwbaarheid van het sorteren is in verschillende test-hertestprocedures overigens goed gebleken'* suggereert op zijn minst dat de mening van de individuele

respondent onveranderlijk is, meetbaar is en onafhankelijk is van het menselijk kennen. Interessant wordt de vraag: wat is het verschil tussen meten en het wegen van meningen?

Ten derde becroop mij het gevoel dat ook ontstond tijdens het volgen van de cursus. Waarom zou je de methode toe willen passen? Beschrijvingen als *een meer robuuste techniek* en *[d]e factoranalyse geeft een zekere ‘onderbouwing’, vergeleken met de sterk inductieve of intuïtieve analyse van discoursen* lijken net zoals de uitspraak *[d]e studie van Tielen et al. (2008) is zonder veel problemen in een van de meest geciteerde en invloedrijke tijdschriften op het terrein van transplantatiegeneeskunde gepubliceerd*, eerder te duiden op een verlangen naar erkenning van kwalitatief onderzoek dan naar de toegevoegde waarde van deze ‘qualiquantologische’ methode.

Pepijn

Q-methodologie heeft mij, als van origine kwantitatief onderlegde onderzoeker met groeiende interesse in de complementaire kracht van kwalitatief onderzoek, gecharmeerd. Dit solide essay van Susan en AnneLoes beschouw ik als welkome bijdrage in het charme-offensief ten behoeve van deze onderzoekstool.

Voor mij persoonlijk doen de te verenigen of botsende paradigma’s minder ter zake. Een onderzoeker zet mijns inziens zijn onderzoek op om relevante onderzoeksvragen te beantwoorden met het best beschikbare instrumentarium. Verder kijken dan je onderzoekende neus lang is, zo nodig over de grens van een paradigma, is daarbij voor mij verrijkend en pleit voor een mix van methodes.

De meerwaarde van Q-methodologie is voor mij de ondersteuning door middel van statistische technieken bij het ontdekken van profielen in een gewogen multifactoriële brij, die door de complexiteit met een intuïtieve analyse lastig in kaart te brengen is. Hierin zie ik vooral een parallel met kwantitatief onderzoek. Want ook in kwantitatief onderzoek zijn statistische technieken ‘slechts’ ondersteunend binnen de methode! Al wordt er helaas in menig kwantitatieve publicatie geschermd met statistische significantie, vaak door *p*-waarden te beschrijven, zonder noemenswaardig in te gaan op de betekenis van het onderzoeksresultaat.

Wel oppassen dus voor overwaardering van statistiek en de beperkte waarde van *probability*. Er mee vloeken om een artikel makkelijker publicabel te maken is misschien een te verdedigen overweging in het huidige overheersende wetenschappelijke discours. Waarbij inhoudelijke uitspraken gekoppeld aan de statistische significantie naar mijn mening wel vermeden moeten worden wanneer je op zoek bent naar zo veel mogelijk unieke patronen/profielen. Statistische significantie blijft immers gekoppeld aan de macht van de grotere aantallen, dus ook bij factorladingen in een Q-set die niet representatief hoeft te zijn. Daarmee heeft het hypothese-toetsende element uit de analyse wat mij betreft nihil waarde en mag je in de conclusies alleen afgaan op de intuïtieve interpretaties gekoppeld aan (al) de profielen (ook de zich niet significant onderscheidende).

Samen

De overtuiging van de onderzoekers dat Q-methodologie kwantitatieve en kwalitatieve onderzoekers bij elkaar kan brengen, neigt te pleiten voor een methode die acceptabel is voor een meerderheid van de onderzoekers en de verscheidenheid aan gezichtspunten naar de achtergrond schuift. Waar in het postmoderne verhalen naast elkaar kunnen bestaan, vinden wij het een lovenswaardig streven om te zoeken naar overeenkomsten of parallellen in verhalen om de dialoog te starten, onder de voorwaarde dat er voldoende oog en ruimte is voor verschillen.

Nogmaals, dat de Q-methodologie als tool aandacht verdient, staat voor ons buiten kijf, en daarbij mag van ons gepreekt of gevloekt worden als het de kwaliteit van het onderzoek verhoogt.

Dupliek

Susan Jedeloo en AnneLoes van Staa

Wij zijn blij met de reacties van de referenten op ons artikel 'Q-methodologie, een werkelijke mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek?'. Onze dupliek willen we graag starten met een metafoor over de waardering van de kleur grijs. Grijs roept heel verschillende reacties op. Een veelgehoord bezwaar tegen de kleur grijs is dat het een saaie, grauwe en middelmatige kleur is. Gelukkig voert niemand aan dat Q-methodologie niet interessant is. De referenten laten zien dat de Q-methodologie in staat is vogels van verschillend pluimage te prikkelen en zelfs te charmeren.

Grijs is niet wit of zwart, maar een *mengkleur*. Puristen kunnen daar principieel op tegen zijn, want grijs is niet zuiver. Zwart- of wit-denken komt veel voor, en – we geven toe – is ook aantrekkelijk voor het debat. Een voorbeeld van zwart- of wit-denken lezen we in de reactie van Edward Groenland, die ons maant consequent te zijn en een keuze te maken van één universum: Getal of Gestalt. Hij stelt voor om te 'tellen' (zwart) óf 'te snappen' (wit), en als we beide willen, ook beide *apart* te doen. Daarmee zegt hij feitelijk dat mengen niet is toegestaan, omdat wit en zwart fundamenteel verschillende kleuren zijn. Edwards standpunt is goed te verdedigen, maar voegt naar onze mening weinig nieuws toe aan het debat over *mixed methods*. Want hij herhaalt dat kwalitatief en kwantitatief 'wezenlijk' verschillend zijn en dus niet met elkaar vermengd mogen worden in Q-methodologie. Wie kiest voor de zuivere kleur, moet inderdaad geen grijs gebruiken. De reactie van Chris Kuiper heeft naar onze indruk dezelfde strekking, maar in andere bewoordingen. Ook Chris verzoekt de onderzoeker kleur te bekennen: methodologische keuzes moeten passend zijn binnen een wetenschappelijk discours, dus binnen een paradigma. Tegenover de paradigmatische houding staat echter de *pragmatische*. Een standpunt dat volgens ons mooi wordt verwoord door Pepijn Roelofs, voor wie botsende paradigma's minder ter zake doen. Hij start liever vanuit de onderzoeksvraag en kiest daarbij een passend onderzoeksinstrumentarium, voorbij zwart of wit. Hij pleit voor